

Тема 9. Міжнародні розрахунки при здійсненні ЗЕД.

План.

1. Суть, способи та форми розрахунків у ЗЕД.
2. Акредитивні розрахункові операції.
3. Інкасова форма платежу.
4. Механізм здійснення платежів чеками.
5. Вексельна форма платежу.

1. Суть, способи та форми розрахунків у ЗЕД.

Міжнародні розрахунки - це система організації, регулювання та здійснення платежів за грошовими вимогами й зобов'язаннями, які виникають при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності між державами, підприємствами і громадянами різних країн. Міжнародні розрахунки охоплюють зовнішню торгівлю товарами й послугами, міжкраїнний рух факторів виробництва, а також некомерційні операції.

Основними суб'єктами міжнародних розрахунків є експортери, імпортери та банки, що їх обслуговують. Останні виступають не тільки в ролі посередників між експортерами й імпортерами. Вони виконують функції кредиторів, що фінансують зовнішньоторгові угоди, функції контролю, виступають також в ролі гарантів. Банки можуть висувати свої вимоги до умов розрахунків і форм платежу, які експортери й імпортери зобов'язані брати до уваги.

У сучасній міжнародній економіці діє розгалужена система способів, форм і засобів платежів, що формують цілісний, гнучкий і ефективний механізм розрахунків. Спосіб платежу залежить від механізму оплати товару з огляду на момент його фактичної доставки. В міжнародній практиці застосовуються такі основні способи платежу: *готівковий платіж*, *авансовий платіж*, *платіж у кредит*, комбінований (поєднує три попередні).

Готівковий платіж здійснюється через банк до чи проти передачі експортером товаросупровідних документів чи самого товару в розпорядження покупця. Цей спосіб платежу не означає, що розрахунки ведуться готівковими грошовими знаками. Поняття "готівковий платіж" використовується як протиставлення авансовому та кредитному способам платежу і передбачає оплату повної вартості товару в період від його готовності для експорту до переходу в розпорядження покупця. Може здійснюватись повністю або частинами.

Авансовий платіж передбачає виплату покупцем продавцю погодженої в контракті суми в рахунок платежу до передачі товару в його розпорядження або до початку виконання замовлення. Цей спосіб виконує дві функції:

- є формою кредитування покупцем продавця;
- слугує засобом забезпечення зобов'язань, прийнятих покупцем за контрактом.

Платіж у кредит передбачає проведення розрахунків за операцією на основі наданого продавцем покупцю комерційного кредиту. Останній сплачує суму, обумовлену в контракті, через певний час після поставки товару. Цей кредит надається, як правило, в товарній формі шляхом відстрочення чи розстрочки платежу і класифікується як комерційний, фірмовий товарний кредит.

Кредит дається не на всю суму контракту, а на 80-85 %, решту покупець сплачує авансом, що дозволяє продавцю покрити свої витрати, якщо покупець порушить свої зобов'язання за контрактом. Межа кредиту, тобто максимальний розмір кредиту, що надається покупцю, визначається розмірами капіталу останнього і зазвичай не перевищує 10 % від капіталу покупця.

За термінами комерційні кредити поділяються на короткострокові (до одного року), середньострокові (1-5 років) та довгострокові (5-10 років і більше).

Основними формами розрахунків при здійсненні зовнішньоекономічних операцій є: акредитивна; інкасова, банківський переказ, розрахунки чеками, вексельна, за відкритим рахунком.

2. Акредитивні розрахункові операції.

Акредитив – це доручення імпортера його банку (банку-емітента) сплатити певну суму коштів експортеру (бенефіціару), на користь якого відкрито акредитив, за умови виконання експортером умов, викладених у контракті.

Акредитивна форма платежу вимагає найбільш активної участі банків у здійсненні розрахунків і спрямована, головним чином, на захист інтересів продавця. З метою спрощення та уніфікації понять, пов'язаних з акредитивами, Міжнародна торговельна палата виробила «Уніфіковані правила і звичаї для документарних акредитивів».

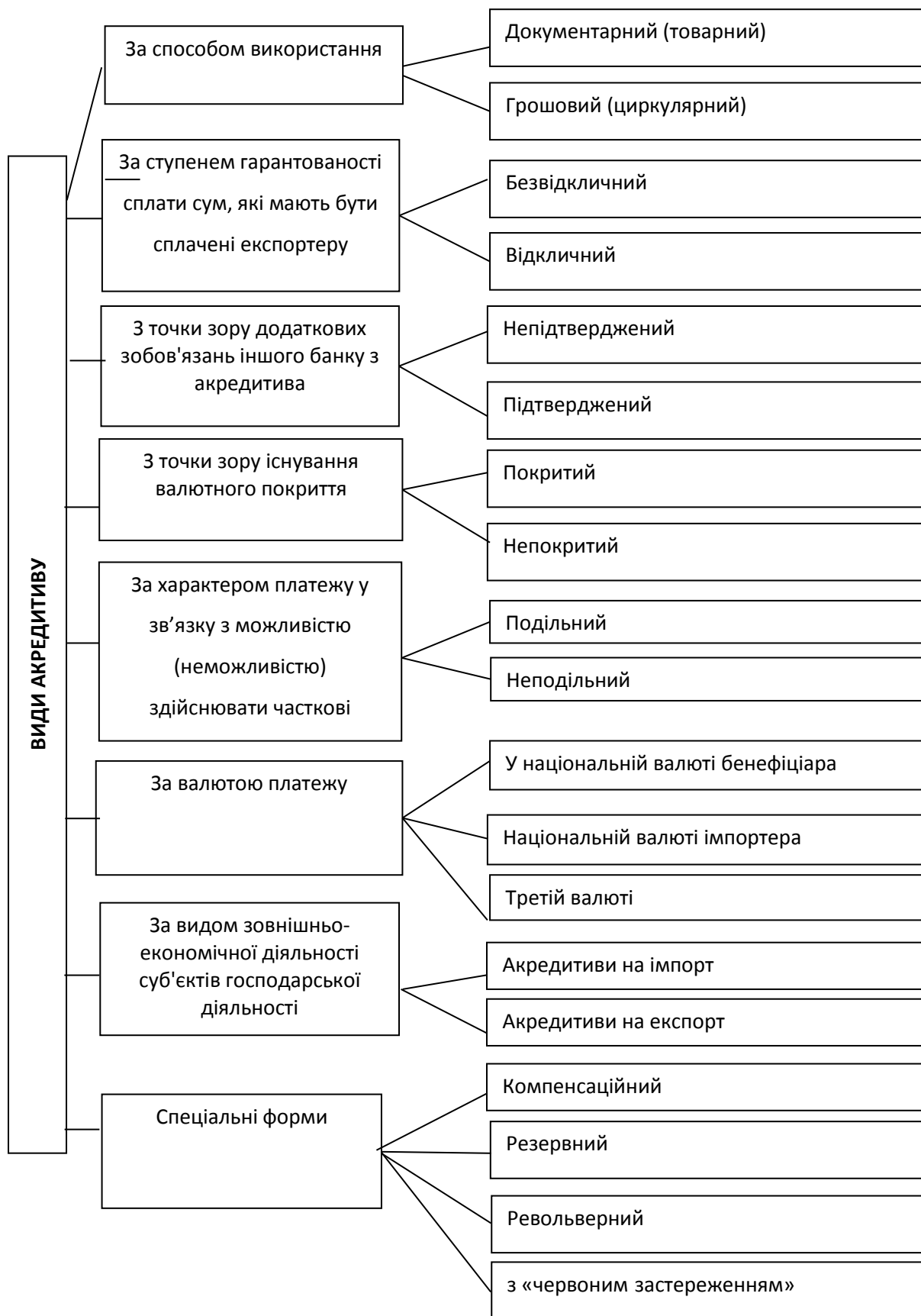

Рисунок 1 - Класифікація акредитивів за певними критеріями

3. Інкасова форма платежу

Інкасо використовується як при розрахунках на умовах платежів готівкою, так і в розрахунках на умовах комерційного кредиту. Інкасова форма розрахунків є однією з найстаріших форм банківських операцій.

Згідно з Уніфікованими правилами, інкасо означає операції, які здійснюються банками на основі отриманих інструкцій з документами з метою:

- отримання акцепту і платежу;
- надання документів проти акцепту і платежу;
- надання документів на інших умовах.

Інкасова форма платежу передбачає передачу експортером доручення своєму банку на отримання від імпортера певної суми платежу проти пред'явлення йому відповідних товарних документів і може здійснюватись за принципом "платіж проти документів" або "акцепт проти документів". Відповідальність банків при здійсненні інкасових операцій обмежується, в основному, пересилкою і наданням документів проти оплати чи акцепту, але без власного зобов'язання виконати платіж, якщо покупець не виконає своїх обов'язків по інкасо.

Документи, за якими здійснюються операції по інкасо, розподіляються на дві групи:

- фінансові документи (переказні векселі, прості векселі, чеки, платіжні розписки, інші документи, що використовуються для отримання платежів готівкою);
- комерційні документи (рахунки, документи на відвантаження, специфікації, сертифікати).

У зв'язку з цим визначають два **види інкасо**: чисте і документарне.

Чисте інкасо - інкасо, в якому задіяні лише "фінансові" документи. До них належать: *тратта* (переказний вексель), простий вексель або чек. Найпоширенішим документом є тратта. Згідно з чистим інкасо, комерційні (транспортні) документи, які належать до тратти, можуть бути передані і відправлені безпосередньо імпортеру, минаючи банк. Коли коносамент або транспортний документ передається безпосередньо імпортеру, імпортер стає власником товаророзпорядчих документів.

Документарне інкасо передбачає надсилання разом із фінансовими комерційних (транспортних) документів, види і кількість примірників яких мають визначатись вимогами країни-імпортера. До таких документів можуть належати:

- термінова тратта або тратта на пред'явника;
- коносамент або інший транспортний документ;
- комерційні рахунки-фактури або інвойс;
- свідоцтво про походження товару;
- страхові поліси або сертифікати тощо.

Згідно з документарним інкасо, банк експортера (банк-ремітент) надсилає документи та свої інструкції зі вказівками щодо стягнення інкасо до банку в країні імпортера (інкасуючого банку). Ці інструкції визначають терміни та умови видачі документів імпортерові. Імпортер отримує документи тільки після виконання відповідних умов. Порівняно з чистим інкасо використання документарного інкасо менш ризикове для експортера, тому що пересилання товаророзпорядчих документів захищене.

4. Механізм здійснення платежів чеками

Чек - це безумовна пропозиція власника рахунку (чекодавця) банку здійснити платіж зазначеної у чековій грошової суми певній особі або пред'явникові (чекоотримувачу) готівкою чи перерахуванням грошей на рахунок у банку. Чек дуже зручний для розрахунків тоді, коли платник побоюється віддавати гроші до отримання товару, а постачальник не хоче передавати товар до одержання гарантій платежу. Як засіб платежу в зовнішніх операціях чек використовують при кінцевому розрахунку за товар і надані послуги, врегулюванні реклаमाцій і штрафних санкцій, погашенні боргу, а також у розрахунках з неторговельних операцій. Чек можна використовувати для отримання готівки, для безготівкового платежу і в інших формах, пов'язаних з обігом чеків як засобу платежу. Використання чека як засобу платежу дає змогу заощаджувати на обігу готівки і прискорює платежі, оскільки всі чеки оплачують після подання.

Виписаний чекодавцем документ повинен мати відповідне фінансове покриття на його банківському рахунку. Законодавство багатьох країн передбачає кримінальну відповідальність за виставлення чека без покриття. Чеки, які клієнт випишує банку, видають у межах суми, наявної на його поточному та інших рахунках, включаючи суми, які надійшли на ці рахунки в результаті надання банками кредиту.

Форми чеків і їх обіг регламентує національне законодавство і норми міжнародного права - Женевська конвенція 1931 р., що встановила "Однотипний закон про чеки".

Чек має строго визначену форму письмового документа; його випишують на спеціальному бланкові, виданому чекодавцю банком.

Розрізняють такі види чеків: іменний, ордерний, чек на пред'явника, банківський чек, фірмовий (комерційний) чек.

5. Вексельна форма платежу

Вексель - цінний папір, який засвідчує безумовне грошове зобов'язання векселедавця сплатити з настанням строку певну суму грошей власнику векселя (векселетримачу).

При розрахунках за зовнішньоекономічними операціями використовуються простий ("соло") і переказний вексель (тратта). Якщо у розрахунках, оформлених простим векселем, беруть участь дві сторони - продавець (кредитор) і покупець (боржник), тобто векселедавець і векселетримач відповідно до загальноновизнаної термінології, то в операціях з переказним векселем кількість задіяних осіб розширюється. За класичною схемою у переказному векселі беруть участь три особи:

- трасант (він же векселедавець);
- трасат (платник - той, кому трасант дає наказ платити);
- ремітент (перший векселедержувач, він же векселетримач).

Простий вексель (соло) виставляє не кредитор, а боржник (векселедавець), який бере на себе зобов'язання сплатити кредитору певну грошову суму в обумовленому місці у визначений термін. Однак частіше застосовують переказний вексель, який є безумовною пропозицією трасанта (кредитора), адресованою трасату (боржнику), сплатити третій особі (ремітенту) в становлений термін визначену суму. При виникненні такого грошового зобов'язання трасант виступає і кредитором щодо боржника (трасата), і боржником щодо ремітента.

Відповідно до "Уніфікованого закону про переказні векселі та прості векселі" вексель складають у письмовому вигляді. *Простий вексель має містити такі обов'язкові елементи:*

- назву "простий вексель", яка включена в текст документа і вказана тією мовою, якою цей документ складений;
- безумовне зобов'язання сплатити визначену суму грошей;
- зазначення строку платежу;
- зазначення місця, в якому має здійснитися платіж;
- найменування особи, якій або з наказу якої має здійснитися платіж;
- зазначення дати і місця видачі простого векселя;
- підпис особи, яка видає документ (векселедавець).

Переказовий вексель (тратта) має містити крім вказаних пунктів найменування того, хто повинен платити (платника). Документ, у якому немає будь-якого з реквізитів, обов'язкових для простого і переказного векселів, не визнається векселем. Винятком є:

- вексель, строк платежу в якому не зазначено, вважається таким, що підлягає оплаті за пред'явленням;
- якщо немає спеціальної вказівки, місце, де виданий документ, вважається місцем платежу і, разом з тим, місцем проживання векселедавця;
- вексель, в якому не вказано місце його видачі, вважається виданим у місці, зазначеному поруч з найменуванням векселедавця.

Оскільки переказний вексель сам по собі не має сили законного платіжного засобу, а є лише "представником" справжніх грошей, у міжнародній практиці прийнято, що боржник-трасат зобов'язаний письмово підтвердити свою згоду здійснити платіж за векселем у зазначений термін (здійснити акцепт тратти). Акцепт здійснюють у вигляді надпису на лицьовому боці векселя і засвідчують підписом акцептанта.